

JAUME POMAR I LLAMBIAS (1943-2013)

MARIA DEL CARME BOSCH

Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Espanyola,
Moderna i Clàssica
mboschjuan@gmail.com

Jaume Pomar i Llabias, el 10 de juliol del 2013, acceptà l'envit de «l'estiu ardent que sempre convida a la fugida», una de *Les quatre estacions* (1991). Feia temps que reflexionava sobre la mort: «Vols acceptar la mort com qui accepta la vida, amb dignitat i autoestima, com la felicitat i el dolor, la llum i l'ombra, les quatre estacions, la por i el coratge...». I s'acomplí el desig formulat en el seu primer poemari en català: «No em voldria morir davant molta de gent / perquè no sabessin el meu darrer gest, / la darrera mirada paorosa d'esglai» [...] «La mort m'ha d'arribar secreta i clandestina» (*Tota la ira dels justos*, 1966).

Havia nascut a les darreries de juliol de l'any 1943 a l'illa de Mallorca: «Aquesta terra m'ha donat climes suaus, algunes cales no contaminades, trossets de costa no depredats per les aus carronyeres, una llengua que m'identifica (sí, senyor) i poca cosa més». Una illa definida amb duresa i sorna: «Mallorca, a la llarga, passarà a la història per l'Art Magna de Ramon Llull i pel descobriment de les més modernes tècniques de nepotisme i subornament. També una terra petita té dret a ésser la primera, qualque vegada».

Sempre fou rebel: «No has volgut combregar amb la paraula Estat —violenta, inhòspita— ni amb tantes altres paraules del discurs del poder: Déu, Pare, o Legalitat, potser la més desagradable. És la teva incapacitat més íntima per entendre que viure vol dir sotmetre's a algú o alguna cosa. Sempre has entès l'existència com un rept de llibertat i d'intensitat». Empleat de banca primer, estudiant de periodisme després, administratiu o funcionari, sempre es mostrà crític amb les successives professions. Potser la seva actitud inconformista deriva del buit, àdhuc de l'atac per part dels companys de la infància a causa del seu llinatge estigmatitzat. Ben aviat es llança a una vida un tant desenfrenada per tal de cercar l'eufòria del moment, l'anestèsia temporal de la memòria que li permeti apaivagar la seva frustració i ressentiment pregons: «T'has especialitzat en caminar l'infern dels maleïts» [...] El verí de la sang t'ha condemnat el cos i l'ànima. Accepta que has embrutat, amb actes conscients, el llibre de la vida». I no és per manca de bons desitjos, posats en dubte en alguna ocasió: «Voldries ésser una torre de vigilància costanera. Faries senyals amb fum de dia i t'encendries de nit, en alimara» [...] «Volies, de debò, el paper de poeta, consciència crítica del seu temps en la fase més decadent d'una burgesia avortada?». Quan fa balanç no té altre remei que acceptar: «Jo hauria volgut ésser un bon intel·lectual, un bon home d'acció, un bon company, un bon espòs i un bon pare. Bé saps que no has aconseguit res de tot això». I per què? Perquè ha d'admetre que cada vegada està «més lluny de la

imatge interna que has cultivat tants anys, d'etern adolescent».

Cinc dècades de conreu literari són un espai temporal gens menyspreable. Jaume Pomar les va omplir de prosa i poesia, premiades en moltes ocasions, cosa que mai no va apaivagar el descontentament que sempre l'acompanyava. Foren prologades o epilogades per autors conspicus i alguns, a més, universitaris malgrat el to entre burleta i despectiu que aquest estament li mereixia: Lluís Maicas, Antoni Vidal Ferrando, Vicenç Llorca, Pere Gimferrer, Cristóbal Serra, Francesc Parcerisas, Guillem Frontera, Damià Pons, Gabriel Janer Manila, Pere Rosselló Bover, etc. Foren il·lustrades per notables pintors: Pau Lluís Fornés, Nils Burwitz, Joan Bennàssar, Joan Roca Fuster, Pere Quetgles «Xam», Carme Crespi Fontes, Jaume Falconer, etc. I totes elles reflectien la petjada de bons mestres: Jaume Vidal Alcover, Josep Maria Llompart, Blai Bonet en la poesia; Llorenç Villalonga en la prosa; Antoni Alemany en el periodisme. A l'«Addenda» de *Frontissa* (1993), un heterònim de l'autor, se sincera i mostra generós facilitant una sèrie de noms que han fet possible el poemari i que es pot fer extensiva a tota la seva obra. Es tracta d'una llarga llista d'escriptors i pintors, locals, nacionals i estrangers. Ho ha fet per justícia poètica i perquè de vegades les lectures honoren més que els escrits, tot precisant que han estat depredats sense decòrum, més o menys segons les seves conveniències. Ells basteixen el solatge cultural de Frontissa, el de Jaume Pomar.

Sens dubte en parlar de Pomar ens referim al poeta, si bé conreà la prosa en diversitat de gèneres, començant per un dietari personal que abraça a penes dues estacions anyals: estiu 1991-hivern 1992, titulada *El temps que fuig* (1997), però que retrata admirablement la vida i pensament del personatge. «Michelle» de *Temps inconjugable* (2001), ajuda a completar-ho. És l'època dels seus contactes a París amb els comunistes; a València, amb els marxistes clandestins. Descobreix la cara oculta d'una realitat que, de l'illa estant, sembla no existir. D'una banda, les cançons de Raimon; de l'altra, les de Brassens, Brel i Joan Báez; les lectures de Marx i Engels, de Rimbaud i Baudelaire, de Sartre i Camus i el llibre del Ruedo Ibérico. Les lletres no eren alienes al seu món familiar, ja que l'avi patern, Jaume Pomar Fuster (1868-1910) fou un pedagog notable, poeta ocasional i autor de l'estudi *Ensayo histórico sobre el desarrollo de la instrucción pública en Mallorca* (1904), traduït posteriorment al català pel nét, iconoclasta i conflictiu, però en el fons, admirador de l'intel·lectual malaguanyat que no pogué conèixer. Fruit de la seva formació periodística són les entrevistes arrellegades en els volums: *Jospe Maria Llompart. Tria personal. 1961-1992* (2000) i *Vint pintors de Mallorca* (2003); l'assaig i la crítica literària a *L'aventura de Nova Palma* (1976) i a *Quatre veus de la literatura contemporània a Mallorca: Llorenç Villalonga, Bartomeu Fiol, Guillem Frontera, Lluís Maicas* (2012); les biografies: *Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Vida i obra* (1966), *Raimon* (1983), *La raó i el meu dret. Biografia de Llorenç Villalonga* (1995), *Llorenç Villalonga i el seu món* (1998), *L'arquitectura transforma la realitat. Biografia de Pere Nicolau* (1999). No manquen els pròlegs a l'obra d'amics i coneguts, així: *Registre fòssil* (2001) de Lluís Maicas, *Les mos-*

ques, la por de Xavier Abraham (1991), *Obra poètica I* de Bartomeu Fiol (2000); *Selecció d'obres de Llorenç Villalonga* (2006), feta per J. A. Grimalt, etc., sense contar els que encapçalen les traduccions castellanes d'algunes obres villalonguianes, especialment significatives dins la tasca traductora de Pomar, bon coneixedor de les llengües romàniques. Cal dir que Villalonga és una fita dins la seva prosa. Tenia l'avantatge d'haver-lo conegut personalment —hom diria— de tota la vida. Una entrevista al mestre per part de l'atrevit i inexpert futur periodista fou el punt de partida. Des d'aleshores no el deixà mai de freqüentar: participava a les tertúlies ciutadanes del Riskal i a les del domicili del novel·lista, era hoste de can Sabater, a Binissalem, discutien, duïen entre mans negocis *non sanctos*: «tu signes la traducció i jo te la pas, ja que la tenc feta», deia el mestre, sense gaire escrúpols literaris. Una nombrosa correspondència dóna fe d'aquesta amistat. Pomar la va editar curosament a: *Primera aproximació a l'epistolari de Llorenç Villalonga* (1984); «Segona aportació a l'epistolari de Llorenç Villalonga» (*Randa*, 1988); *Cartes i articles. Temps de preguerra. 1914-1936* (1988) i les *333 cartes* (2006) del novel·lista a destinataris diversos. La seva feina privilegiada de classificar el llegat villalonguà, primer en el Consell Insular i posteriorment en la Casa-Museu Llorenç Villalonga de Binissalem, permeté la publicació de *La bruixa i l'infant orat* (1992), inèdita i inacabada, i de «*Botón: un primer assaig de nouvelle* de Llorenç Villalonga» (2001), en col·laboració amb Pere Rosselló Bover. Vivificava Villalonga en discursos, articles, crítiques, polèmiques, anècdotes i vivències, arrellegades en el volum *El meu Llorenç Villalonga* (1995) i en *A la recerca de Llorenç Villalonga* (2001) d'evocador títol proustià. Resumia tota la producció del novel·lista, col·laborant amb altres investigadors en la *Bibliografia de i sobre Villalonga* (1999). Mirat en perspectiva, hom pot dir que, deixant a banda qüestions metodològiques més o manco discutibles, és innegable que aquest seu quefer literari és una font cabdal d'informació, de consulta indispensable per tot aquell que es vulgui apropar a l'obra villalonguiana.

En el camp creatiu de la narrativa es troba *Un dia o altre acabaré de legionari* (1986), que inclou tres peces d'extensió similar, dues d'ambient urbà: «Un dia o altre acabaré de legionari» i «Benaventurats els ossos que descansen els meus», qualificat per l'autor de quasi pastitx villalonguà i dedicat a la memòria d'aquells dos germans, i una tercera, rural: «Adulteri a Mosafat», basada en l'escàndol que provoca en un llogarret tranquil, curull de pau i harmonia, l'actuació de n'Àngela, una nota discordant. L'autor sorprèn al lector mostrant al detall els seus coneixements d'un món marginal, reflectit en el llenguatge emprat pel lumpen protagonista, sobretot en els primers relats.

Una prosa curta, titulada «Temps inconjugable», datada el 1968, dóna nom al volum del mateix títol, publicat tres dècades més tard (2001). A penes sis pàgines encabeixen el món nocturn freqüentat pel poeta joveçà al Brussel·les, el seu infern particular, un antre minuciosament descrit ara i adés, estimat sempre. En «Espais en blanc i negre», l'autor utilitza un altre registre més extens —vint-i-sis pàgines—, el de la infància amb la seva formació musical i francesa, amb els seus

primers amors platònics. Però «Michelle» constitueix l'eix del volum per l'extensió —quasi un centenar de pàgines— i per la temàtica: una autobiografia amagada sota el nom de la dona experimentada que iniciarà el jove poeta i senyalarà una marca indeleble dins la seva vida.

En Josep J., xueta (2001) representa una incursió única en el món de la novel·la. Amb ella i fent gala d'uns acurats coneixements històrics, mesclats de fantasia i contemplats pel nin protagonista, dut de la mà de Franz Kafka, exposa descarradament la dissortada vida dels jueus, en un lèxic molt bell, avui perdut a l'illa, curull de poesia malgrat la duresa dels fets narrats.

Rere una ambosta de poemes en castellà (1964), deliberadament oblidats, hom pot considerar *Tota la ira dels justos* (1967) la primera mostra (1963-1966) del quefer poètic de Jaume Pomar. Allà es troba l'embrió del que desenvoluparà al llarg de la seva vida poètica: crítica, ràbia i vivències personals de fons —«Michelle» n'és l'exemple més conspicu—; citacions de les lectures que bastiran la seva formació autodidacta; dedicatòries als amics; mètrica variada d'estructura lliure i una temàtica que, començant per la mateixa col·lecció on s'ha publicat: «La Sínia», voltarà repetidament emplenant i buidant l'aigua dels seus catúfols: el temps fugitiu, el carrer, la nit, el retorn a casa, la soledat, el silenci, la por, la mort, reflexions en el tòpic: el vent, la pluja, la Senyora... A poc a poc s'hi afegirà el món de la infància, Mosafat, i una natura sempre associada a la seva psique, de la qual el mar n'és el més representatiu, l'epicentre d'un paisatge format de contrastos: blanc i negre, diamants i cendra, enmig d'unes imatges de color viu i feridor: llàgrimes de sang, blat vermell, cel de foc, colom roig, cor de cinabri, hora roenta, mar del vi...

Duts de la mà de l'autor, a través de l'antologia bilingüe, titulada *Història personal*, feta per ell mateix (2005) —n'havia publicat una més minsa: *Poemes* (1992) i n'editarà una altra més tard: *Diamants dins la cendra* (2008)—, hom pot resseguir la seva producció, no sempre coincident amb les dates de publicació: *Amb la mort, amorosament* (1963-1966), *Història personal* (1965-1969), *Carisma del desert* (1971-1979), *Elegies* (1985-1986), *Imatge de la por* (1986-1987), *Les quatre estacions* (1987-1988), *Frontissa* (1989-1992), *Llavis de marbre blanc* (1990-1992), *La sínia de les hores* (1993-1995), *Mosafat* (2003). Tanquen el seu cicle poètic i vital *La isla y el silencio/L'illa i el silenci* (2009), *Bolla negra* (2010), *Llibre de l'exili* (2011) i *Cants de Montalt* (2012), resumint-lo d'aquesta manera: «El meu procés poètic és també un llarg viatge a la recerca de quelcom inefable o inexistent, digueu-li la utopia si voleu. Un camí sense retorn que es justifica mitjançant la paraula. Perquè aquests anys de vida, que comencen a ésser llargs, m'han confirmat que només tinc dues pàtries: la llengua i la infància».